

CASI CONTROVERSI IN MATERIA DI DIRITTO DELLE SUCCESSIONI,
A CURA DE SARA SCOLA I MAURO TESCARO, 2 V., NÀPOLS,
EDIZIONE SCIENTIFICHE ITALIANE, 2019, 996 P.

El llibre que es recensionia conté les ponències presentades en el congrés celebrat amb el mateix nom a la Universitat de Verona el desembre del 2018 i respon a l'acte final d'un projecte de recerca. Tenint en compte l'extensió del volum i el nombre de ponents, sens dubte cal començar felicitant els responsables que aquest llibre hagi sortit a la llum amb tanta celeritat.

El llibre no constitueix un estudi sistemàtic del dret de successions. Ans al contrari i com el seu nom indica, constitueix un estudi de determinades institucions successòries. En particular, es posa l'accent en les tensions entre la llibertat de testar, sobretot pel que fa al poder sobre la propietat més enllà de la mort, i les mutacions que ha experimentat el grup especialment protegit pel dret de successions, que són arreu els fills i descendents i, en la major part d'ordenaments jurídics, el cònjuge —la qual cosa no es pot predicar del dret civil català, ja que el cònjuge no és legitimari i només gaudeix del limitat dret a la quarta vidual—. En efecte, els models familiars són molt variats i el dret vigent no dona resposta a totes aquestes realitats; en el nostre dret, és prou vistent l'omissió de la família reconstituïda en el dret de successions. En general, es tracta d'un conjunt heterogeni de materials, com sol passar en els llibres que responen a un projecte de recerca amb tants participants, però amb una excel·lent selecció dels temes tractats.

Es presenta dividit en dos volums, el primer dedicat al dret italià i el segon, a les experiències comparades.

El primer volum (coordinat per Sara Scola i Mauro Tescaro) es divideix en vint capítols, amb aportacions majoritàriament de professors universitaris, però també de tres magistrats. La multiplicitat de temes abordats resulta prou evident: des dels inevitables capítols que estudien aspectes del Reglament europeu de successions (a càrrec d'Ilaria Riva i Mauro Tescaro) fins a la interpretació d'una clàusula testamentària (Alessio Zaccaria), passant per aspectes que només són successoris d'esquitllada, com ara el rescabament *iure hereditario* pel dany derivat de la mort d'un ésser estimat (a càrrec de Mirko Faccioli) o l'aplicació de la regla *compensatio lucri cum damno* en els danys causats per la mort (a càrrec de Stefano Gatti). Atès l'espai de què es disposa en aquesta recensió, l'atenció se centra en els capítols que poden resultar de major interès per al lector català.

Umberto Roma estudia els problemes que planteja la institució de l'*amministrazione di sostegno* en l'acceptació de l'herència, en particular pel que fa a l'acceptació

a benefici d'inventari; aquesta institució és l'equivalent de l'assistència que es regula en els articles 226-1 i següents del Codi civil de Catalunya (CCCat). Els problemes resulten del fet que el *Codice civile* no conté cap regla específica que reguli l'acceptació de l'herència per la persona amb assistent, ni cap que fixi si té dret a limitar la seva responsabilitat en els deutes hereditaris mercès al benefici d'inventari. Es podria pensar que a Catalunya aquesta qüestió és irrellevant des del moment que el sol fet de practicar l'inventari a temps implica l'acceptació beneficiària, d'acord amb l'article 461-14 CCCat. Certament, aquesta decisió del legislador aplanava el camí, però no és una solució definitiva. Perquè a Catalunya hi ha persones que accepten de manera beneficiària per disposició legal (art. 461-16 CCCat), és a dir, veuen limitada la seva responsabilitat en els deutes i les càrregues de l'herència sense necessitat de practicar inventari; i entre aquestes persones figuren les posades en tutela o curatela, però no les que estan en assistència. Pot succeir que l'assistent desconegui que la persona assistida ha estat cridada a una herència, o simplement que l'assistent pensí que no es troba entre les seves funcions practicar inventaris, si la resolució judicial de nomenament (art. 226-2 CCCat) no ha estat prou explícita. Aquesta és, doncs, una qüestió que el legislador podria millorar el dia, que hauria de ser més aviat que tard, que clarifiqui els aspectes més controvertits d'aquesta institució tan útil en la vida quotidiana de moltes persones ancianes.

Abigail Owusu dedica el seu capítol a una causa de desheretament introduïda a Itàlia el 2012 en l'article 448 bis del *Codice civile*. La causa de desheretament en qüestió descansa en la privació de la responsabilitat parental. L'autora tracta en profunditat les contradiccions que genera la redacció de l'article. Des del punt de vista del legislador català, és important tenir en compte que el desheretament és una situació excepcional en el dret italià codificat, igual que a França, i que aquesta nova causa italiana va lligada al comportament d'uns legitimaris concrets: els progenitors. A Catalunya disposem de l'article 451-17.2e CCCat, que vincula el desheretament a la manca de relació familiar imputable al legitimari, amb una redacció que ha donat lloc a pronunciaments judicials no sempre convergents, la qual cosa advoca, també, per una revisió del nostre precepte, com proposa Esther Arroyo en la ponència del segon volum que fa de contrapunt a aquesta.

El capítol que escriu Tereza Pertot sobre el dret d'ús i habitació del cònjuge supervivent de l'article 540.2 del *Codice civile* constitueix una oportunitat magnífica per a continuar reflexionant sobre la utilitat de drets successoris que creen drets reals vitalicis a favor del consort o convivent, ateses les dificultats que es creen perquè o bé limiten l'adquisició dels hereus o bé redueixen la llibertat del testador —en el cas italià, aquell dret s'imputa a la part de l'herència de lliure disposició—; tot això, sense que drets d'aquesta mena, en els temps actuals, ofereixin una veritable protecció en situacions de necessitat econòmica.

Umberto Stefani dedica el seu capítol als patrimonis fiduciaris i el testament, en particular al *trust*. No cal insistir aquí en el fet que el dret de successions català conté

un seguit d'institucions de caràcter fiduciari, paradigmàticament l'herència de confiança, però, tanmateix, la regulació del *trust* continua essent una assignatura pendent. Les idees que es contenen en aquest capítol mereixen ser llegides amb atenció. El mateix es pot dir del capítol que Alberto Ventinelli dedica a la impugnació del testament per vicis de la voluntat: la realitat social de l'ancianitat que viu sola, sia en el seu domicili, sia sobretot en residències i centres geriàtrics, requereix un ajustament de la regulació tradicional dels vicis de la voluntat testamentària.

El dret civil català està basat en una llegítima curta i creditícia, però el dret a la llegítima està fortament protegit; en realitat, no és fins al llibre quart del Codi civil de Catalunya que s'introdueix, i, tot i així, amb moltes cauteles, una causa de desheretament d'enunciat més obert. Per contra, la sobrevenença de fills només dona lloc a una preterició errònia, és a dir, la ineficàcia del testament no és automàtica, sinó que el testament s'ha d'impugnar sempre que no concorri alguna de les causes que impedeix la declaració de nul·litat del testament. L'aportació de Riccardo Omodei Salè sobre la revocació —en realitat, ineficàcia *ex lege*— del testament per la sobrevenença de fills permet aproximar-se a una manera distinta de resoldre un mateix problema i a sospesar-ne els hipotètics avantatges.

La resta de capítols del primer volum tracten qüestions de dogmàtica romànica del dret de successions (Massimo Miglietta i Riccardo Cardilli), els comptes corrents bancaris indistints en la successió (Stefano Troiano i Sara Scola), l'herència jacent (Ernesto d'Amico), els drets successoris dels convivents (Romana Pacia), la successió de l'estat (Mauro Tescaro), el llegat de posició contractual (Pierpaolo Lanni), la successió en la relació obligatòria (Lorenza Bullo) i l'acció de simulació del futur legitimari (Mauro Criscuolo).

El segon volum (coordinat per Esther Arroyo, Christian Baldus, Elena de Carvalho, Anne-Marie Leroyer, Quing Lu i Johannes Michael Rainer) es dedica a les *esperienze straniere*. Conté aproximacions, de contingut igualment divers, a cinc ordenaments jurídics: Espanya, la Xina, Alemanya, Àustria i el Brasil. Alguns capítols tenen un propòsit introductor al sistema respectiu (Anne-Marie Leroyer sobre el dret francès, Quing Lu i Stefano Porcelli sobre el dret de successions xinès, Vivianne Ferreira sobre el dret brasiler, Christian Baldus sobre el dret alemany, Gorka Galicia sobre les reformes que proposa a Espanya el projecte de Codi civil de l'Associació de Professors de Dret Civil). Altres, i amb independència de l'ordenació sistemàtica dins del volum, tracten de la llegítima: Esther Arroyo aborda la relació entre llegítima, llibertat de testar i solidaritat dins de la família; Johannes Michael Rainer, la llegítima i els legitimaris en el dret austríac, i Nicolaus Krausler, qüestions de computació i imputació legitimària a la vista de la reforma del dret de successions del 2015 a Àustria. De la successió del cònjuge i, en especial, dels convivents tracten les ponències d'Elena de Carvalho Gomes, Naiara Posenato (ambdues en relació amb el dret del Brasil) i Daniele Mattiangeli (amb l'austríac). Jaume Tarabal s'ocupa de qüestions generals de la successió intestada; Thomas Raff, dels pactes successoris i el testament

mancomunat; Roberta Marini, de la revocació del testament, i Maïte Saulier, de la reversió legal en dret francès. Míriam Anderson analitza el tractament de les donacions en la successió i Leandro Martins Zatinelli tracta de la dispensa de la col·lació de determinades donacions realitzades al descendent que té cura del causant. Novament, apareix un dels reptes que ha d'afrontar el dret de successions actual com a conseqüència de l'envelliment progressiu de la població: la llibertat de testar del causant vulnerable, qüestió polièdrica que, evidentment, també té a veure amb la llegítima i les causes de desheretament (i novament cal fer referència a la ponència d'Esther Arroyo). El dret català disposa de l'article 412-5.2 CCCat, que ofereix una solució ponderada i racional a la possible captació de la voluntat pels cuidadors professionals i titulars de residències geriàtriques. Altres drets cerquen també les seves solucions i és força interessant el capítol que escriu Jérémy Houssier amb l'anàlisi, per exemple, de la inhabilitat de succeir que afecta el metge i fins el farmacèutic que atenen el causant en la seva darrera malaltia.

Una menció especial mereix l'aportació de Giorgio Resta sobre la successió en l'herència digital i la protecció *post mortem* de les dades personals, perquè és un capítol de caire comparatiu que valora les solucions que a aquest problema, que també ha regulat el legislador català, malgrat el reny en forma de declaració parcial d'inconstitucionalitat en la Sentència del Tribunal Constitucional 7/2019, de 17 de gener, proporcionen els drets alemany i italià (per bé que l'autor esmenta també altres drets, com ara l'estatunidenc). Aquest capítol es complementa amb el de Martin Schmidt-Kessel i Tereza Pertot sobre la «donació» de dades personals, amb la incidència successòria de la seva repercussió en la llegítima o els llegats i, per tant, en la possible reducció o supressió de la «donació».

Les gairebé mil pàgines d'aquests dos volums no només inviten a reflexionar pausadament sobre el dret de successions dels nostres dies i les reformes que eventualment calgui introduir-hi tenint en compte la societat envellida, multicultural, plurifamiliar i digital en què s'ha d'aplicar, sinó que també forneixen materials i idees molt valuoses amb els quals podrem preparar-nos per als anys que han de venir.

Antoni Vaquer
Catedràtic de dret civil
Universitat de Lleida